

Huoltovarmuus ja kokonaisturvallisuus

Tämä on taustamuistio otsikkoteemasta valtion ja maakuntien väliseen aluekehittämiskeskusteluun 9.1.2023.

Turvallisuus ja huoltovarmuus ovat nousseet myös alueiden elinvoimaisuuden näkökulmasta uudeksi kysymykseksi. Venäjän Ukrainassa aloittama sota, ilmastonmuutos, sosiaalinen eriarvoistuminen, korona pandemian kokemukset, digitaalisen kybermaailman uhat sekä huolestuttava talouden kehitys ovat haasteita, joiden seuraukset alueiden elinvoimaisuuteen ovat ennakoimattomia. Turvallisuus vaikuttaa myös Suomen kiinnostavuuteen kansainvälisten investointien ja osaajien näkökulmasta. Turvallisuusnäkökohdat aluekehittämisessä liittyvät mm. huoltovarmuuden, saavutettavuuden, sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämisen sekä yhteiskunnan perustana olevan demokratian ja arvomaailman merkitysten vahvistumiseen.

Kokonaisturvallisuuden toimintamalli

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (Valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017) mukaan suomalaisen yhteiskunnan varautuminen toteutetaan kokonaisturvallisuuden toimintaperiaatteella, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä.

Kokonaisturvallisuus on yhteistoimintamalli, jossa toimijat jakavat ja analysoivat turvallisuutta koskevaa tietoa sekä suunnittelevat, harjoittelevat ja toimivat yhdessä. Yhteistoimintamalli kattaa kaikki relevantit toimijat kansalaisesta viranomaiseen. Yhteistyön perustana ovat lakisääteiset tehtävät, yhteistyösopimukset ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategia.

Yleisiä häiriötilanteiden hallinnan periaatteita noudatetaan valtio johdon toimintatasoa mukaillen myös alue- ja paikallistasolla.

Yhteiskunnan varautumisen vastuunjako ja tehtävät perustuvat lainsäädäntöön. Vastuullinen ja toimivaltainen viranomainen vastaa varautumisestaan ja siihen liittyvästä yhteistoiminnasta. Turvallisuuteen ja yhteiskunnan toimivuuteen kohdistuvia uhkia tunnistetaan esimerkiksi Kansallisessa riskiarviossa. Kokonaisturvallisuuden käytännön toteutus jalkautetaan mm. kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason valmiussuunnitelmissa, hallinnonalakohtaisissa tai poikkihallinnollisissa toimeenpano-ohjelmissa.

Nykyisessä yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa on hallinnonaloille ja järjestöille kirjattu yhteensä 57 tehtävää. Aluekehityksen näkökulmasta on olennaista, että ministeriöt jalkauttavat yhteiskunnan turvallisuusstrategian suunnitelmallisesti, hallinnon alan omiin strategioihin peilaten ja toimenpiteitä myös seurataan säännönmukaisesti. Yhteiskunnan turvallisuuden tilaa seurataan ja siitä raportoidaan vuosittain valtio johdolle.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa päivitetään parhaillaan. Päivityksen on tarkoitus valmistua keväällä 2024.

Kansallisessa riskiarviossa (Sisäministeriön julkaisuja 2019:5) ilmastonmuutoksen ja digitalisaation ohella kyberuhat ja hybridivaikuttaminen tunnistetaan suomalaiseen yhteiskuntaan laaja-alaisesti vaikuttaviksi ilmiöiksi. Kansallinen riskiarvio huomioi myös väestön ikääntymisen sekä siitä johtuvan työikäisen väestön vähenemisen ja kaupungistumisen ilmiöiksi, jotka on huomioitava yhteiskunnan kokonaisturvallisuudessa. Ne tuovat muutospaineita myös huoltovarmuuden järjestämiselle tulevaisuudessa. Kokonaisuuteen kytkeytyy välillisesti myös kriittisen osaamisen turvaaminen kansallisesti eri toimialoilla ja alueilla.

Kansallisen riskiarvion päivitys valmistunee kuluvan vuoden kevään aikana.

Varautuminen tarkoittaa toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Yhteiskunnan varautumisen tavoitteena on turvata elintärkeät toiminnot oikeusvaltioperiaate huomioon ottaen. Varautumisen päämääränä on huolehtia onnettomuuksien ja häiriötilanteiden ehkäisystä, valmistautumisesta toimintaan niiden uhatessa tai sattuesssa ja suunnitella toipuminen. Varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut sekä koulutus ja valmiusharjoitukset.

Elinkeinoelämän rooli korostuu kaikissa häiriötilanteissa, koska monia yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin liittyviä palveluita hoitavat yritykset. Myös suurin osa yhteiskunnan kriittisestä infrastruktuurista on yksityisomistuksessa. Yhteiskunnan digitalisoituessa yksityisillä toimijoilla on myös hallussaan yhä merkittävämpi määrä dataa. Tämän seurauksena on entistä tärkeämpää turvata yritysten oman toiminnan jatkuvuus. Yrityksillä on merkittävä rooli esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, ja keskeinen asema talouden, infrastruktuurin ja kybertoimintaympäristön toimivuuden varmistamisessa. Elinkeinoelämän rooli korostuu myös tietynlaisissa häiriötilanteissa, kuten pandemioissa, joiden hallinnan mahdollisuudet perustuvat kansainvälisiin logistiikkaketjuihin.

Huoltovarmuus ja kokonaisturvallisuus eivät ole aikaisemmin päätyneet omina teemoina ALKE-keskusteluihin. Välillisesti teemat on kuitenkin huomioitu mm. valtioneuvoston aluekehittämisspätöksessä 2020-2023, sillä vahva elinkeinoelämän kilpailukyky ja elinvoimainen elinkeinorakenne sekä väestön hyvinvointi ja osaaminen muodostavat huoltovarmuuden ja kokonaisturvallisuuden kivijalan. Jokainen ALKE-päätös vahvistaa osaltaan tätä perustaa.

Elintärkeät toiminnot

Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot muodostuvat asioista, jotka pitävät turvallisen arjen rattaat pyörimässä – esimerkiksi toimivasta oikeuslaitoksesta, riittävästä rajavartiointista, sujuvasta liikenteestä ja puhtaasta elinympäristöstä. Kun yhteiskunnan perustoiminnot ovat kunnossa, kriiseistä voidaan palata normaaliin elämään ilman, että koko yhteiskunnan perusta järkkyy. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot on turvattava kaikissa tilanteissa, yhtä lailla normaalioloissa kuin kriisin sattuesssa. Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa elintärkeät toiminnot on otettu varautumistyön lähtökohdaksi. Strategiassa elintärkeiksi toiminnoiksi on määritelty: johtaminen, kansainvälinen ja EU-toiminta, puolustuskyky, sisäinen turvallisuus, talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus, väestön toimintakyky ja palvelut, sekä henkinen kriisinkestävyys.

Huoltovarmuus

Huoltovarmuus tarkoittaa varautumista kriiseihin ja häiriötilanteisiin sekä jatkuvuudenhallintaa, jotta väestön toimeentulon, talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämätön tuotanto, palvelut ja infrastruktuuri voidaan turvata vakavissa häiriöissä ja poikkeusoloissa. Perustarpeiden turvaaminen on edelleen tärkeää, mutta myös uudenlaisiin uhkiiin varautuminen on keskeinen osa tämän päivän huoltovarmuustyötä.

Markkinatoimijoiden kyky sopeutua häiriöihin ja turvata toimintansa jatkuvuus määrittää kriittisen tuotannon ja palveluiden kriisinsietokyvyn. Huoltovarmuus rakentuu pitkälti kriittisillä sektoreilla toimivien yritysten kyvystä reagoida poikkeusoloihin, sietää kriisi- ja häiriötilanteita sekä palautua niistä nopeasti.

Huoltovarmuus on osa yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaista kokonaisturvallisuutta. Huoltovarmuuden näkökulmasta keskeistä on eri toimijoiden (viranomaiset, yksityinen sektori, kansalaisjärjestöt ja yksilöt) välinen vuorovaikutus varautumiseen liittyvissä kysymyksissä kansallisella, kansainvälisellä, alueellisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen huoltovarmuuden lähtökohtina ovat toimivat kansainväliset markkinat, monipuolinen teollinen ja muu tuotannollinen pohja, vakaa julkinen talous ja kilpailukykyinen kansantalous. Huoltovarmuuden strateginen tavoite on turvata väestön, talouselämän ja maanpuolustuksen välttämättömimmät perustarpeet. Huoltovarmuustyön tavoitteissa ja keinojen valinnassa huomioidaan Suomen erityispiirteet, joita ovat kylmä ilmasto, syrjäinen sijainti, riippuvuus merikuljetuksista, energiantensiivinen talouden rakenne, pitkät kuljetusetäisyydet ja riippuvuus ulkomaisista hyödykkeistä.

Suomen huoltovarmuuden kansallisen varautumisen taso on lähtökohtaisesti hyvä. Runsaat luonnonvarat, hyvä elintarviketuotantokyky, kehittynyt hyvinvointi- ja koulutusjärjestelmä, toimiva infrastruktuuri sekä tiivis julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyö ovat esimerkkejä Suomen kansallisista vahvuuksista, jotka auttavat ylläpitämään kansallista huoltovarmuutta.

Muuttuneessa toimintaympäristössä on arvioitava Suomen varautumisen kokonaistason riittävyyttä erityisesti, kun huoltovarmuuden painopiste on siirtymässä kriisinsietokyvyn turvaamiseen.

Huoltovarmuusselonteko

Valtioneuvosto antoi 15.9.2022 eduskunnalle ensimmäisen huoltovarmuutta koskevan [selonteon](#).

Selonteon keskeiset linjaukset koskevat huoltovarmuuden taloudellisia resursseja, huoltovarmuussääntelyä, sektorikohtaista varautumista ja yhteistyötä sekä verkostomallin kehittämistä ja yhteiskunnallisen vuoropuhelun jatkamista.

Taloudelliset resurssit

Huoltovarmuusrahasto esitetään säilytettäväksi edelleen budjetin ulkopuolisena rahastona siten, että sen kantokyky mitoitetaan vastaamaan toimintaympäristön muutoksiin ja huolto-varmuuden tehtäväkenttään. Rahaston toimintaa kehitetään mm. hallinnon, ohjauksen, pääoman tuoton ja sijoitusten osalta. Selonteossa linjataan myös, että rahastosta ei pääsääntöisesti tulisi rahoittaa sektoriministeriöiden vastuulle kuuluvia normaaliajan pitkäkestoisia huoltovarmuustoimintoja, vaan nämä rahoitetaan vastuuministeriön budjetista.

Huoltovarmuussäätely

Huoltovarmuussäätelyn muutostarpeiden arviointi käynnistetään, ja kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskeva CER-direktiivi pannaan täytäntöön huomioiden myös nykyjärjestelmän vahvuudeksi tunnistettu sopimusperusteinen yhteistyö yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Kriittisen infrastruktuurin varautumistoimien tavoitteet, vähimmäistasot sekä toimien yhteensovitus valtioneuvostotasolla määritellään vastaamaan muuttuneen toimintaympäristön vaatimuksia. Selvitetään myös tarve ja mahdollisuudet uudistaa julkisten hankintojen säätelyä EU-säätelyn puitteissa siten, että huoltovarmuustarpeet tulevat paremmin huomioituiksi.

Sektorikohtaisen varautumisen ja yhteistyön kehittäminen

Selonteossa linjataan, että jokainen ministeriö edelleen vastaa varautumisesta omalla hallinnonalallaan, mutta eri sektoreiden varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista tiivistetään. Uudistetaan valtioneuvoston huoltovarmuuden tavoitepäättös ja kehitetään sen seuranta ja vaikuttavuuden arviointia. Kehitetään edelleen poikkihallinnollista yhteistyötä ja lisätään harjoituksiin myös yhteistoimintaa koskevat rakenteet ja niissä tapahtuvan toiminnan ja päätöksenteon järjestäminen. Määritellään huoltovarmuuden kannalta kriittisen osaamisen tarpeet ja se, miten tarpeisiin vastataan. Lisätään kansalaisten ja pk-yritysten tietoa sekä osaamista huoltovarmuudesta.

Verkostomallin kehittäminen ja yhteiskunnallinen vuoropuhelu

Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyön verkostomallia kehitetään edelleen ja vahvistetaan vastaamaan nopeasti muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksia. Kehittämistyössä huomioidaan myös kansainvälisen yhteistyön vaatimukset. Varmistetaan säännöllinen parlamentaarinen vuoropuhelu. Huoltovarmuusselonteko päivitetään säännöllisin väliajoin.

Selonteossa katsotaan, että ehdotetut linjaukset ovat huoltovarmuuden kehittämisen kannalta olennaisen tärkeitä ja että niiden toteuttamisella suomalainen huoltovarmuus säilyy ja kehittyy hyvällä tasolla jatkossakin.

Keskeiset muut huoltovarmuuden kehittämiseen vaikuttavat hankkeet

Huoltovarmuuden kehittämiseen ja sitä koskevan lainsäädännön uudistamiseen liittyy useita samanaikaisesti käynnissä olevia hankkeita, sekä kotimaisella että kansainvälisellä tasolla. Seuraavassa mainitaan näistä vain keskeisimpiä. On huomattava, että myös monella sektorilainsäädännön uudistamishankkeella ja toiminnan kehittämisellä voi olla liittymäkohtia huoltovarmuuteen. Tästä moninaisuudesta seuraa tarve sovittaa yhteen huoltovarmuuteen vaikuttavat eri rinnakkaiset kehityskulut, asettaa kokonaistavoitteet ja myös ylläpitää yhteistä tilannekuvaa.

Kokonaisturvallisuutta ohjaava Yhteiskunnan turvallisuusstrategia päivitetään. Turvallisuuskomitea johtaa päivystystyötä, ja sen tavoiteaikataulu on kevät 2024. Turvallisuusstrategiaan liittyvän kansallisen riskiarvion päivitys valmistunee kuluvan kevään aikana.

Valmiuslain kokonaisuudistukseen tähtäävä hanke on perustettu vuosille 2022 – 2025. Valmiuslaki koskee paitsi poikkeusoloja myös niihin tähtäävää varautumista, joten hankkeella on kiinteä yhteys huoltovarmuuden kehittämiseen.

Huoltovarmuudesta annetun valtioneuvoston tavoitepäätöksen uudistaminen on aloitettu huoltovarmuusselonteon eduskuntakäsittelyn rinnalla. Tavoitepäätöksessä määritellään huoltovarmuuden tavoitetaso. Nykyinen tavoitepäätös 1048/2018 kattaa myös alueellisen huoltovarmuuden.

Ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta annetun lain (172/2012, yritysostolaki) toivuutta on tarpeellista arvioida kokonaisvaltaisesti. Lain soveltamisella on liittymäkohtia muun muassa strategisen kriittisen infrastruktuurin omistajuuteen. On mm. arvioitava, vastaako voimassa oleva yritysostolaki toimintaympäristön haasteisiin vai edellyttääkö muuttunut turvallisuusympäristö muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön.

Puolustusministeriössä on käynnissä kiinteistöomistuksen valvontaa koskevan lainsäädännön kehittämishanke. Lainsäädäntö liittyy kriittisten toimijoiden toimintaympäristön turvaamiseen.

Suomi on hakenut Pohjois-Atlantin puolustusliitto Naton jäsenyyttä, mutta ratifiointiprosessi on edelleen kesken. Jäsenyyden myötä Suomen ja Naton välisen yhteistyön luonne ja käytännöt muuttuvat ei-sitovasta rauhankumppanuusyhteistyöstä jäsenyyden tiiviiseen, Naton yhteisten standardien mukaiseen toimintaan. Tämä muutos vaikuttaa myös resilienssiin, siviilivalmiuteen ja huoltovarmuuteen liittyviin toimintoihin.

Kyberturvallisuuden kokonaistilan parantamistarvetta ovat vauhdittaneet muun muassa yhteiskunnan tietoympäristöjen verkottuminen ja tiedon käsittelyyn liittyvien teknologioiden nopea kehitys sekä lisääntyneet kyberturvallisuushäiriöt. Hyvä kyberturvallisuuden taso voidaan saavuttaa vain, jos kyberturvallisuus on osa jokaisen organisaation ja yksilön toimintaa ja yhteiskuntavastuuta. Yhteiskunnan kyber- ja tietoturvan parantamiseksi ja kehittämiseksi hyväksyttiin kesäkuussa 2021 kaksi keskeistä valtioneuvoston periaatepäätöstä: valtioneuvoston periaatepäätös tietoturvan ja tietosuojan parantamiseksi yhteiskunnan kriittisillä toimialoilla (TITUKRI) sekä valtioneuvoston periaatepäätös kyberturvallisuuden

kehittämishohjelmasta. Kyberturvallisuuden kehittämishohjelma on konkreettinen toimeenpanosuunnitelma, joka kehittää kyberturvallisuutta pitkällä aikavälillä ja toimialat ylittävästi. TITUKRI-periaatepäätöksen linjauksissa painotetaan viranomaisten tehokkaampaa ja järjestäytyneempää yhteistyötä sekä selvästi kohdennettuja lakisääteisiä tietoturva vaatimuksia ja velvoitteita. Molempien periaatepäätösten toimeenpano on käynnissä. Lokakuussa 2022 annettiin eduskunnalle esitys lakimuutoksista, jotka mahdollistaisivat sujuvamman viranomaisten välisen tiedonvaihdon yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta merkittävässä tietoturvaloukkaustilanteissa ja niiden uhkissa (HE 243/2022 vp). Käsittely eduskunnassa on kesken.

EU-tasolla on annettu tai on vireillä useita aloitteita, jotka vaikuttavat suomalaisen huoltovarmuustyöhön jatkossa. Keskeisin näistä on kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskeva CER-direktiivi (Resilience of Critical Entities). Direktiivin tarkoituksena on parantaa Euroopan unionin kannalta välttämättömien palvelujen häiriönsietokykyä, ylläpitää yhteiskunnan elintärkeitä ja taloudellisia toimintoja sekä varmistaa, että sisämarkkinoilla toimivilta kriittisiltä toimijoilta edellytetään jatkossa yhdenmukaista varautumisen tasoa riippumatta siitä, missä jäsenvaltiossa ne toimivat. Direktiivissä määritetään yhdeksän kriittistä toimialaa, jotka tarjoavat tällaisia palveluja. Toimialat ovat liikenne, energia, pankit, finanssimarkkinat, terveys, elintarvikehuolto, vesi- ja jätevesihuolto, digitaalinen infrastruktuuri ja avaruus sekä rajoitetuin osin julkinen sektori. Direktiivi tuli voimaan joulukuussa 2022, ja sen implementointi on tehtävä viimeistään syksyllä 2024.

EU:ssa on käynnissä myös useita muita aloitteita varautumiseen ja huoltovarmuuteen liittyen. Esimerkiksi kyberturvallisuudirektiivillä (NIS2 –direktiivi) päivitettiin EU:n verkko- ja tietoturvadirektiivi (NIS) vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä. Uuden NIS2-direktiivin tavoitteena on vahvistaa sekä EU:n yhteistä että jäsenvaltioiden kansallista kyberturvallisuuden tasoa kriittisiksi katsottujen sektoreiden ja toimijoiden osalta. NIS2-direktiivi tuli voimaan tammikuussa 2023 ja sen vaatimukset tulee saattaa osaksi kansallista lainsäädäntöä lokakuuhun 2024 mennessä. Liikenne- ja viestintäministeriö on käynnistänyt kansallisen toimeenpanohankkeen direktiivin velvoitteiden saattamiseksi osaksi kansallista lainsäädäntöä.

Komissio antoi 24.9.2020 asetusehdotuksen finanssialan digitaalisesta häiriönsietokyvystä (DORA, Digital Operational Resilience Act). Ehdotuksen tarkoituksena on tehostaa ja virtaviivaistaa rahoitusmarkkinatoimijoiden ICT-riskienhallintaa, järjestelmien testausta, valvojien tietoisuutta valvottavien kohtaamista kyberriskeistä ja ICT-kysymyksiin liittyvistä vaaratilanteista. Ehdotusten tavoitteena on puuttua sellaisiin riskeihin, jotka ovat yhtenäisen sääntelyn puuttuessa jääneet huomioimatta.

EU:n laajuista terveysunionia kehitetään muun muassa uuden terveyshätätilanteiden valmiusviranomaisen (HERA, European Health Emergency Preparedness and Response Authority) perustamisella Euroopan komission yhteyteen. Sen ydintehtäviä ovat muun muassa varmistaa keskeisten lääketieteellisten vastatoimien kehittäminen, valmistus, hankinta ja tasapuolinen jakelu. EU:n pelastuspalvelumekanismi (UCPM, Union Civil Protection Mechanism) kattaa luonnon ja ihmisen aiheuttamat katastrofit. Suomi kehittää kansainvälisen pelastustoiminnan valmiuksia mekanismin puitteissa ja on valmistelemassa osallistumista EU-tason strategiseen varmuusvarastointijärjestelmään (CBRN-uhat).

Komissio antoi syyskuussa 2022 asetusehdotuksen sisämarkkinoiden hätäapuinstrumentiksi (Single Market Emergency Instrument; SMEI) Sen tavoitteena on poikkeustilanteiden negatiivisten vaikutusten vähentäminen sisämarkkinoilla ja varmistaa sisämarkkinoiden toiminta eli tavaroiden, pääomien, palveluiden ja ihmisten liikkuminen kriisitilanteissa. Ehdotus sisältää myös varastointia koskevia artikloja.

Myös Pohjoismainen huoltovarmuusyhteistyö on viime vuosina kehittynyt ripeästi, millä myös on vaikutusta huoltovarmuuden kansalliseen järjestämiseen.

Huoltovarmuus alueilla

Elinkeinoelämän alueellisen varautumisen (ELVAR) toimikunnat aloittivat toimintansa vuonna 2016. ELVAR-toimikunnat ovat osa Huoltovarmuusorganisaatiota. ELVAR-toimikuntien tehtävänä on kehittää elinkeinoelämän varautumista alue- ja maakuntatasolla sekä varmistaa osaltaan elinkeinoelämän, julkishallinnon ja kolmannen sektorin yhteistoiminta ja tiedonvaihto alueellisella tasolla. ELY-keskukset koordinoivat toimikuntien työtä, jossa on mukana elinkeinoelämän edustajien lisäksi aluehallintovirastojen, kauppakamarien, pelastuslaitosten ja Puolustusvoimien edustajat.

TEM on asettanut elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten valmiusasioden neuvottelukunnan (VALMA). Neuvottelukunnan tehtävänä on koordinoida ELY-keskusten ja TE-toimistojen valmiussuunnittelu- ja varautumistyötä, valmius- ja varautumissuunnitelmien ylläpitoa sekä toimintavalmiutta häiriötilanteissa

Aluehallintovirastojen (AVI) tehtävänä on niille erikseen säädettyjen tehtävien lisäksi muun muassa varautumisen yhteensovittaminen alueella ja siihen liittyvän yhteistoiminnan järjestäminen, valmiussuunnittelun yhteensovittaminen, alueellisten maanpuolustuskurssien järjestäminen, kuntien valmiussuunnittelun tukeminen, valmiusharjoitusten järjestäminen sekä alue- ja paikallishallinnon turvallisuussuunnittelun edistäminen. AVI:t tukevat myös kuntien valmiussuunnittelua. Alueelliset valmiusharjoitukset ja muut harjoitukset riskiarvioon perustuen parantavat yhteistoimintaa ja tuovat esiin kehittämisalueita ja -kohteita varautumisessa.

Aluehallintovirastot ovat perustaneet alueellisia valmiustoimikuntia yhteensovittamaan varautumisa. Niiden tehtäviin kuuluvat alueen valmiustilanteen kokoaminen; alueen painopisteiden ja valmiusasioden yhteisten tavoitteiden määrittely; alueella järjestettävien valmiusharjoitusten seuraaminen ja niiden suunnitteluun osallistuminen; viranomaisten yhteistyöelimenä toimiminen ja valmiussuunnitteluun liittyvä tiedottaminen. Niissä on laaja poikkisektoraalinen edustus ja niiden edustajat tulevat AVI:en lisäksi kunnista, pelastuslaitoksista, poliisilaitoksista, puolustusvoimien joukko-osastoista, rajavartiolaitoksen vartiostosta, hyvinvointialueilta, Yleisradiosta, hiippakunnista, järjestöistä ja ELY-keskuksista. Valmiustoimikunnilla ei ole operatiivista luonnetta. Valmiustoimikuntien lisäksi useimmilla alueilla toimii tyyppillisesti maakunta- tai pelastustoimen aluejaon mukaisesti organisoituja keskenään hieman eri muotoisia muita varautumisen ja turvallisuuden yhteistoiminnan ja yhteensovittamisen foorumeita.

Pelastusopiston lakisääteisenä tehtävänä on normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen valmentavan koulutuksen antaminen. Varautumiskoulutuksen pääsääntöisenä kohderyhmänä ovat paikallis- ja aluehallinnon viranomaisten henkilöstö.

Alueellisessa riskiarvioprosessissa alueelliset toimijat tunnistavat ja arvioivat yhteisesti merkittävimmät uhat ja häiriötilanteet. Alueilla (pääosin hyvinvointialuejaon mukaisesti) valmistellaan parhaillaan alueellisia riskiarvioita laaja-alaisessa yhteistyössä (ml. huoltovarmuusorganisaatio), sisäministeriön toimeksiannon mukaisesti. Alueellisten riskiarvioiden tavoitteellinen valmistumisaikataulu on 31.3.2023.

Alueelliset riskiarviot luovat perusteita alueelliselle varautumiselle ja siihen liittyvälle yhteistoiminnalle (esim. riskiarvioiden hyödyntäminen koulutuksessa, valmiusharjoituksissa, valmiussuunnittelussa).

Valmiuslain mukaan kuntien, hyvinvointialueiden ja viranomaisten tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Aluehallintovirastoihin on perustettu Huoltovarmuuskeskuksen rahoituksella huoltovarmuusylitarkastajien virkoja.

Turvallisuuskomitea antoi 22.6.2022 suosituksen alueellisen ja paikallisen varautumisen yhteensovittamisen edistämiseksi. <https://turvallisuuskomitea.fi/turvallisuuskomitean-suositus-alueellisen-ja-paikallisen-varautumisen-yhteensovittamisen-edistamiseksi/>

Huoltovarmuusorganisaation poolit toimivat pääosin valtakunnallisesti toimialoittain vastaten toimiala- ja toimipaikkakohtaisesta operatiivisesta varautumisesta yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Poikkeuksena valtakunnalliseen malliin tietyillä pooleilla (energiahuolto-, rakennus- ja logistiikka-) on omat aluetoimikuntansa.

Huoltovarmuuskeskus on vuonna 2021 käynnistänyt Alue 2030 -ohjelman. Ohjelman tavoitteena on hallita aluetason huoltovarmuuteen liittyviä riskejä sekä parantaa alueellisten riskien hallinnan taloudellisia resursseja laajassa poikkihallinnollisessa yhteistyössä eri aluetoimijoiden kanssa.

Alue 2030 -ohjelman esiselvityksessä todettiin, että alueellista huoltovarmuutta ja siihen liittyvää varautumisen kehittämistä varjostaa tiedon puute. Esiselvityksen mukaan alueellisen huoltovarmuustoiminnan tehtävät, rooli ja rakenne vaativat selkeytystä eri toimintoihin osallistuvilta.

Keskeisimmät kehittämistarpeet koskien alueellisen huoltovarmuuden ja siihen liittyvän varautumisen nykytilaa liittyivät esiselvityksen havaintojen mukaan riskien arvioinnin prosesseihin, riskien hallinnan organisointiin sekä eri toimijoiden vastuunjakoon. Myös viestintä sekä toiminnan koordinointi erityisesti harjoitusten osalta nousivat esille selkeinä kehittämistä kaipaavina kokonaisuuksin

Huoltovarmuuskeskus julkaisee kevään 2023 kuluessa tarkemman selvityksen alueellisen huoltovarmuuden järjestämisestä.

Sektorikohtaisia huomioita

Maa- ja metsätalous, vesihuolto

Ilmastonmuutos ja sään ääri-ilmiöt sekä turvallisuustilanteen muuttuminen lisää kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuuden merkitystä luonnonvarasektorilla. Fyysiseen infrastruktuuriin, helle- ja kuivuusjaksoihin, tulviin ja myrskytuhoihin, kasvitauteihin, tuholais- ja rikkakasvilajien leviämiseen kuin myös tuotantopanosten saatavuuteen liittyvät vaikutukset edellyttävät ennakointia ja varautumista. Vaikutukset voivat olla paikallisia, mutta huoltovarmuuskriittisen luonteen johdosta merkittäviä. Toimintavarmat, luotettavat tietoliikenneyhteydet sekä sähkön saanti ovat kriittisiä tekijöitä niin elintarvike- kuin vesihuollolle. Maaseutualueilla ympärivuotisesti käytettävissä oleva tiestö on edellytys niin elintarvikehuollon kuin energiaomavaraisuuden turvaamiselle (puunkorjuu), mutta myös kriittisten palvelujen saavutettavuudelle. Huoltovarmuuden kannalta kotimaisen ruuan omavaraisuusaste (80%), toimintavarma jalostava teollisuus ja tehokas kaupan jakelujärjestelmä sekä ja hajautettu vedenotto esim. kansallisista vahvuuksista. Vakiintunut huoltovarmuusyhteistyö elinkeinon, viranomaisten ja järjestöjen kesken ja säännöllinen häiriötilanteiden harjoittelu sekä jatkuvuuden varmistaminen vahvistavat elintarvike- ja vesihuollon turvaamista toimintaympäristön muutoksissa. Keskeisiä haasteita mm. maatalouden kannattavuus, elintarvikemarkkinoiden toimivuuden parantaminen ja tuotantopanosten tuontiriippuvuus, vesihuoltojärjestelmän saneerausvelan kasvu ja pienten toimijoiden resurssipula ja osaavan työvoiman saatavuus sekä maaseutualueiden väestön ikääntyminen ja väheneminen. Maaseutualueiden ja erityisesti raja-alueiden, saariston ja harvaan asuttujen alueiden väestön toimintakyky ja henkinen kriisinkestävyys kuin myös palveluiden saatavuus ja saavutettavuus korostuvat. Kokonaisturvallisuuden haasteena maaseutuväestön ikääntyminen ja väheneminen, mikä edellyttää toimenpiteitä myös maaseutu- ja saaristopaikkojen houkuttelevuuden lisäämiseksi ja arjen turvan vahvistamiseksi (huom. kyläturvallisuus). Biotalous, kiertotalous, puhdas energia, matkailu ja monet muut monipuolisen maaseutuyrittäjyyden alat ovat keinoja maaseutualueiden monipuolisten mahdollisuuksien hyödyntämiseen ja kokonaisturvallisuuden ylläpitoon ja parantamiseen. Suomen eri alueiden olosuhteet vaihtelevat suuresti johtuen muun muassa maantieteeseen, elinkeinorakenteeseen, sosioekonomisiin eroihin ja myös kulttuuriin liittyvistä tekijöistä. Maaseutu toimii monelta osin toisin kuin kaupungit. Päätökset, ohjelmat ja säädökset vaikuttavat eri tavalla maaseudulla ja kaupungeissa, mikä on tärkeää tiedostaa myös alueilla.

Alueilla on roolia mm. vesihuoltouudistuksen toteutuksessa, alueellisten vesiosaamis- ja kiertotalouskeskittymien yhteistyön edistämisessä. Väestön keskittymiskehitys, alueellinen erilaistuminen ja väestön ikärakenteen muuttuminen vaikuttavat tulevaisuudessa erityisen voimakkaasti metsäalan työvoimaan ja sen saatavuuteen sekä alalle kouluttamiseen – miten maakuntien ja alekehittämisen puolella vaikutetaan asiaan? Tiestön käytettävyyden merkitys puunkorjuulle, tuhojen korjaamiselle, energiahuollolle ja elintarvikehuollolle on keskeinen. Alueita koskeva myös metsien käyttömuutokseen liittyvät asiat (esim. tuulivoima ja muu energiamurrokseen liittyvä maankäyttö).

Energia

Vuonna 2021 Suomessa käytetystä energiasta 34 % tuotiin Venäjältä. Kesään 2022 mennessä energian tuonti Venäjältä loppui käytännössä kokonaan: energialaitosten polttoaineena käyttämä metsähake maaliskuussa, sähkö ja putkikaasu toukokuussa sekä yritysten omien päätösten kautta öljyn ja kivihiilen tuonti kesällä. Suomeen tuodaan vähäin määrä nesteytettyä maakaasua (LNG) voimassa olevien take-or-pay sopimusten perusteella.

Energian tuonnin loppuminen Venäjältä heijastuu alueelliseen energian toimitus- ja huoltovarmuuteen erityisesti kaukolämpösektorilla. Kaukolämmön polttoaineena käytetystä metsähakkeesta tuotiin vuonna 2021 noin neljännes Venäjältä. Kaukolämmön tuotannosta vastaavat yritykset ovat itse vastuussa lämmön toimitusvarmuudessa ja yhtiöiden on tehtävä riittävät sopimukset polttoaineista lämmityskaudelle.

Olemassa olevien tuontipolttoaineiden velvoite- ja varmuusvarastojen lisäksi hallitus on valmistellut toimia polttoaineiden huolto- ja toimitusvarmuuden turvaamiseksi. Keväällä päätettiin toimista kotimaisen hakkeen tarjonnan lisäämiseksi (kestävän metsätalouden rahoituslain, KEMERAn, ehtojen muuttaminen nuorten metsien hakkeen tarjonnan lisäämiseksi ja informaatiokampanja metsänomistajille) ja Huoltovarmuuskeskus perusti turpeelle varmuusvaraston. Toukokuussa kaasun kantaverkkoyhtiö Gasgrid solmi sopimuksen kelluvan LNG-terminaalilaivan vuokraamisesta 10 vuodeksi. Laiva on saapunut Inkooseen ja sen käyttöönottoa valmistellaan. Terminaalilaiva varmistaa kaasun saannin teollisuudelle ja kaasua käyttäville voimalaitoksille. Se palvelee myös laajemmin Itämeren alueen huolto- ja toimitusvarmuutta.

Sähköjärjestelmän toiminnasta vastaa valtakunnan tasolla järjestelmävastuuseen nimetty sähkön kantaverkkoyhtiö Fingrid. Hallitus, Fingrid ja alueelliset jakeluverkkoyhtiöt ovat varautuneet syksyn mahdolliseen sähköpulaan talvikaudella. Sähköpulatilanteessa sähköjärjestelmän toiminta varmistetaan viimekädessä kiertävillä sähkökatkoilla. Fingrid antaa määräyksen alueellisille jakeluverkkoyhtiöille määräyksen toteuttaa alueellisesti kiertäviä sähkökatkoja, jotka perustuvat jakeluverkkoyhtiöiden varautumissuunnitelmiin. TEM valmisteli syksyllä valtioneuvoston asetuksen kriittisten sähkönkäyttöpaikkojen priorisoinnista. Jakeluverkkoyhtiöt ovat päivittäneet tämän perusteella varautumissuunnitelmiaan. Syksyllä käynnistyi valtioneuvoston, Motiva Oy:n ja Sitran Astetta alemmas – energiansäästökampanja ja siihen liittyvä yritysten ja yhteisöjen haastekampanja. Sähkökulutuksen vähentämisellä ja sähkönkäytön ajoittamisella voidaan vaikuttaa merkittävästi sähkön riittävyyteen. Syksyllä sähkön käyttö on vähentynyt lähes 10 prosenttia. Kuntien omilla säästötoimilla ja alueellisella neuvonnalla on ollut keskeinen merkitys sähkön säästöön.

Opetus ja kulttuuri

Huoltovarmuus, kokonaisturvallisuus sekä kestävä työllisyys- ja tuottavuuskehitys edellyttävät osaamisen riittävyyden varmistamista kaikilla kriittisillä ja yhteiskunnallisesti merkittävillä aloilla. Kansallisen turvallisuusstrategian mukaan koulutusta ja tutkimustoimintaa ylläpitämällä varmistetaan osaamisen laajuus ja monipuolisuus sekä riittävän ammattitaitoisen työvoiman saanti tarjonnan ja tarpeiden mukaisesti.

Henkinen kriisinkestävyys rakentuu yhteiskunnan ja ihmisten kyvystä selviytyä kohtaamistaan haasteista. Koulutuksella ja kulttuuripalveluilla vahvistetaan kansalaisten tietoja ja taitoja toimia muuttuvassa yhteiskunnassa. Medialukutaito on keskeinen kansalaistaito muuttuvassa yhteiskunnassa, sillä se antaa yksilölle valmiuksia käsitellä teknologiayhteiskunnan tietotulvaa ja auttaa kitkemään disinformaatiota. Kulttuurilla on keskeinen merkitys kestävän yhteiskunnan sivistysperustalle. Kulttuuri vahvistaa henkistä kriisinkestävyttä auttamalla käsittelemään vaikeita ja haastavia tilanteita vahvistaen kohtaamisen taitoja, osallisuuden kokemuksia ja vaikuttamismahdollisuuksia ja –taitoja. Taide, kulttuuri, kulttuuriperintö ja hengelliset sisällöt lisäävät ihmisten kykyä selviytyä kohtaamistaan haasteista ja vahvistavat luottamusta ja tulevaisuususkkoa. Kulttuuriomaisuuden suojeleminen ja kulttuuripalveluiden toiminta on tärkeää turvata pitkäkestoisissa kriiseissä, jotka koettelevat jaksamista ja henkistä kriisinkestävyttä.

Valtioneuvoston huoltovarmuusselonteon mukaan Suomen huoltovarmuus ja kriisivalmius edellyttävät panostamista koulutukseen, varautumis- ja turvallisuustaitojen opetukseen sekä kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamiseen. Myös kansalaisjärjestöillä mukaan lukien vapaaehtoistyö on tässä merkittävä rooli. Kansalaisjärjestöjen, kuten kulttuuri- ja liikuntajärjestöillä on merkitystä myös yhteiskunnallisen aktiivisuuden ja osallistumisen kannalta. Osaamisen puutteet lisäävät tietoturvariskejä ja altistavat erilaisille häiriötilanteille. Kyberturvallisuus on kiinteä osa kaikkia yhteiskunnan toimintoja, prosesseja ja järjestelmiä, joten kyberosaamiseen merkitys ja sen vahvistaminen painottuvat entisestään. Huoltovarmuusselonteon mukaan on määriteltävä, mitkä ovat huoltovarmuuden kannalta kriittiset osaamisen tarpeet ja miten tarpeisiin pystytään vastaamaan osaavan työvoiman saatavuuden ennakkoinnilla sekä koulutus- ja työvoimapolitiisilla toimenpiteillä. Huoltovarmuuden kannalta kriittiset koulutuskokonaisuudet on säilytettävä korkeakoulujen ja toisen asteen opinto-ohjelmissa.

Rajaturvallisuus

Rajavartiolaitos vastaa rajaturvallisuudesta itärajalla, rajanylityspaikoilla ja merellä sekä meripelastuksesta ja ympäristövahinkojen torjunnasta merialueilla. Rajavartiolaitos torjuu rikoksia kaikissa tehtävissään. Rajavartiolaitos on aluevalvontaviranomainen ja osa Suomen puolustusjärjestelmää. Rajavartiolaitos on osa eurooppalaista raja- ja merivartiostoa. Rajavartiolaitos on toimivaltainen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden viranomainen. Toimiva rajaturvallisuusjärjestelmä uskottavine suorituskykyineen on keskeinen osa kokonaisturvallisuutta.

Venäjän laajamittainen hyökkäys Ukrainaan on muuttanut Suomen turvallisuusympäristöä perustavanlaatuisesti ja pitkäaikaisesti. Rajavartiolaitoksen laajalla tehtäväkentällä perinteiset uhkat ja niihin varautuminen ovat edelleen ajankohtaisia, mutta niiden rinnalla on varauduttava myös uudenlaisiin turvallisuusuhkiin itärajalla ja Itämerellä. Myös riskit suurille ja monialaisille merellisille onnettomuuksille ovat edelleen korkealla. Rajavartiolaitoksen toiminnan painopistealueita ovat itärajan kunnat, merialueet ja saaristo sekä kansanvälisinä rajanylityspaikkoina toimivat lentoasemat ja satamat. Näillä alueilla Rajavartiolaitoksen yhteistoiminta ja varautuminen erilaisiin häiriötilanteisiin yhdessä muiden viranomaisten sekä kaupunkien ja kuntien kanssa on erityisen tiivistä. Tulevana vuonna perustettavien hyvinvointialueiden kanssa yhteistoiminnan ja yhteisen varautumisen aloittaminen rajaa ja merta koskevilla kysymyksillä on tärkeää.

Muuttuneessa turvallisuustilanteessa Rajavartiolaitoksen suorituskykyä nostetaan eduskunnan siihen osoittamilla voimavaroilla. Rajavalvontaa itärajalta ja merellä lisätään. Rajavartiolaitos saa käyttöönsä kaksi uutta ulkovartiolaivaa, kaksi uutta valvontalentokonetta, maa- ja merirajan tekninen valvontajärjestelmä uusitaan ja lisäksi vahvistetaan Rajavartiolaitoksen suojaa, liikkuvuutta, pimeätoimintakykyä, tilannekuvaa ja toimintavarmuutta. Osalle itärajaa rakennetaan esteaita laajan laittoman maahantulon hallitsemiseksi. Itärajan esteaidan rakentamiseen liittyen Rajavartiolaitos pitää tiivistä yhteyttä alueiden kuntiin ja maanomistajiin. Rajavartiolaitoksen suunnitelmavalmius on hyvä erilaisiin häiriö- tai uhkatilanteisiin. Viranomaisyhteistyötä on harjoiteltu ja harjoitellaan edelleen vuoden 2023 aikana muun muassa laajan laittoman maahantulon tilanteeseen varautumiseksi.

Puolustusteollisuus ja sotilaallinen huoltovarmuus

Sodan ajan puolustuskyky perustuu monilta osin muualta yhteiskunnasta saataviin resursseihin, joten sotilaallisen huoltovarmuuden varmistaminen ja kehittäminen edellyttävät koko yhteiskunnan järjestelmien toimivuutta sekä tiivistä yhteistyötä sotilaallisen ja ei-sotilaallisen huoltovarmuuden toimijoiden. Muuttuneen toimintaympäristön johdosta toiminnassa korostuvat tilannetietoisuuden ylläpito ja nopea reagointikyky, materiaalin varautuminen sekä kriittisten teknisten järjestelmien ja infrastruktuurin toimivuuden varmistaminen. Puolustussuunnittelussa on kiinnitettävä huomiota myös kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen.

Sotilaallisella huoltovarmuudella turvataan Puolustusvoimien järjestelmien toimintakyky kaikissa oloissa. Sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta kriittisen materiaalin, tuotannon, teknologian ja osaamisen on oltava saatavissa ja käytettävissä kaikissa turvallisuustilanteissa. Teknologian saatavuus sekä kyky tuottaa ja integroida uutta teknologiaa ja teknisiä ratkaisuja kustannustehokkaasti osaksi puolustusjärjestelmää edellyttää kansallista teollista ja teknologista osaamista sekä tarkoituksenmukaista tuotantokykyä. Erityisen tärkeää on varmistaa kriittisten teknisten järjestelmien yllä- ja kunnossapito ja maanpuolustuksessa käytettävän kriittisen kulutusmateriaalin tuotanto.

Toimiva ja kilpailukykyinen kotimainen puolustusteollisuus ja sen kansainvälinen verkottuminen sekä vientitoiminta ovat tärkeässä roolissa maanpuolustuksen toimintakyvyn ja sotilaallisen huoltovarmuuden ylläpitämisessä. Kotimaisella puolustusteollisuudella on merkittävä rooli sekä keskeisten asejärjestelmien ylläpidossa että uusien suorituskykyjen kehittämisessä erityisesti niillä osaamisalueilla, jotka ovat kriittisiä puolustusjärjestelmälle tai joita ei muualta voida hankkia. Sen toiminta ulottuu normaalioloista sodan aikaan.

Suomen oma puolustusteollinen kapasiteetti on rajallinen ja monet keskeiset asejärjestelmät ostetaan ulkomailta. Suomella täytyy kuitenkin itsellään olla tarvittava teollinen ja teknologinen osaaminen kriittisten järjestelmien ylläpitämiseksi ja muokkaamiseksi, jotta niiden itsenäinen käyttö voidaan taata kaikissa olosuhteissa. Kotimaassa toimivalla teollisuudella tulee lisäksi olla riittävät kyvyt toimia tarvittaessa myös järjestelmäintegraattorina. Osaamisen ja ylläpitokyvyn merkitys korostuu järjestelmien teknistymisen myötä. Kansallisen turvallisuuden kannalta on oleellista, että kriittisten teknologioiden osalta suomalaiset yritykset omaavat riittävän teknologisen osaamistason. Kansallisen osaamisen huoltovarmuus erityisesti digitalisaation, tekoälyn, analytiikan ja autonomian osalta on merkitykseltään kasvava alue.

Puolustusvoimien kumppaneilla alihankintaketjuineen on merkittävä ja vakiintunut asema puolustusjärjestelmässä. Erityisesti strategisten kumppaneiden rooli on keskeinen Puolustusvoimien kaluston ja materiaalin kunnossa- ja ylläpidossa. Puolustusvoimilla ja sen kumppaneilla tulee olla kyky reagoida nopeasti toiminta- ja turvallisuusympäristön muutoksiin. Kumppanuutta syvennetään jo normaalioloissa esimerkiksi yhteisessä ympäristössä toimimalla. Siten voidaan taata toiminnan jatkuvuus myös nopeasti kehittyvässä kriisitilanteessa.

Liikenteen ja viestinnän kriittinen infrastruktuuri

Kriittiseen infrastruktuuriin voidaan liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan osalta katsoa kuuluvan muun muassa liikenneverkot ja -palvelut sekä viestintäverkot ja -palvelut. Liikennejärjestelmän toimivuus on yhteiskunnan huoltovarmuuden, elinkeinotoiminnan sekä väestön oikeuksien toteutumisen kannalta välttämätön. Liikennejärjestelmän toimivuus edellyttää toimivaa liikenteen infrastruktuuria (tienpito, radanpito, lentoasemaverkosto, vesiväylät), toimivaa liikenteen ohjaus- ja hallintapalvelua sekä toimivia kuljetuspalveluja. Vastuu liikenneinfrastruktuurin ylläpidosta on osin julkisilla toimijoilla (Väylävirastolla erityisesti maantiet, rataverkosto ja meriliikenteen väylät; kunnilla katuverkosto) ja osin yksityisillä toimijoilla (satamat, lentoasemat, tiekuntien yksityistieverkosto, kiinteistöillä oleva muu tiestö). Jokaisen liikennemuodon palvelutason ylläpitämiseen ja toimivuuteen liittyy strategisesti kriittisiä kohteita, jotka on määritelty yleisen varautumisvelvoitteen mukaisesti. Näiden kohteiden käytettävyys on keskeistä liikenteen ja kuljetusten mahdollistamiseksi kaikissa tilanteissa, myös poikkeusoloissa.

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom:n kokoama liikennejärjestelmäanalyysi sisältää tietoa liikennejärjestelmän nykytilasta, kehitystarpeista ja toimintaympäristön kehityksestä ml. Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vaikutukset. Toimintaympäristön muutosten myötä liikennejärjestelmäanalyysia kehitetään mm. Suomen kansainvälisen saavutettavuuden seurannan osalta. Liikenneverkon kehittämisestä ja kunnossapidosta linjataan lain nojalla laaditussa ja valtioneuvoston selontekona eduskunnalle antamassa valtakunnallisessa liikennejärjestelmäsuunnitelmassa (ns. Liikenne12 -suunnitelma) ja sen toimeenpanossa. Liikenne12 -suunnitelman toimeenpanoa ohjaavat Väyläviraston valmisteleva 8-vuotinen valtion väylien investointiohjelma, suunnitteluohjelma sekä perusväylänpidon perussuunnitelmaa. Nämä laaditaan valtakunnallisesti yhtenäisin kriteerein ja pohjaten Liikenne- ja viestintäviraston ylläpitämässä liikenneverkon strategisessa tilannekuvassa tunnistettuihin tarpeisiin ja puutteisiin.

Huoltovarmuuden näkökulmasta tavarakuljetukset ovat toimineet koronatilanteesta ja Ukrainan kriisistä huolimatta melko hyvin. Pitkään jatkunut epävarma tilanne on vaikeuttanut liikennealan yritysten toimintaedellytyksiä. Kannattavuutta ovat alentaneet erityisesti korkeat polttoainekustannukset. Kannattavuushaasteet vaikuttavat kaikkiin liikennemuotoihin.

Ukrainan sota ja siihen liittyvät pakotteet ovat muuttaneet Suomen logistista asemaa ja kansainvälistä saavutettavuutta. Helsingin ja Aasian välisen lentoliikenteen vähenemisellä on pitkäaikaisia vaikutuksia erityisesti Finnairin ja Finavian toimintaan. Ukrainan sodalla on vaikutuksia myös mm. tavaroiden toimitusketjuihin, VR:ään ja laivanvarustamoihin. Rautateillä Venäjältä tapahtuneet raaka-aineiden tuontikuljetukset on lähes keskeytyneet. Rautateitse kuljetetaan kuitenkin edelleen pieniä määriä mm.

pakotteiden ulkopuolelle rajattuja raaka-aineita, kuten lannoitteita. Henkilöliikenne rautateillä Suomen ja Venäjän välillä päättyi keväällä 2022.

Sotilaallinen liikkuvuus on talven ja kevään 2022 turvallisuusympäristön vahvan muutoksen myötä osoittanut merkittävyytensä. Sotilaallista liikkuvuutta kehitetään Euroopassa kansallisen rahoituksen lisäksi EU:n Verkkojen Eurooppa (CEF) -välineellä keskittyen Euroopan laajuiseen liikenneverkkoon (TEN-T-verkko) kuuluvin sotilas-siviilikaksoiskäyttöprojekteihin. Tukea voidaan myöntää sekä TEN-T-ydinverkon että kattavan verkon kohteisiin. Hakukohteiden tulee palvella sekä puolustushallinnon että liikennesektorin TEN-T-verkolle kohdistuvia tarpeita. Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma (Liikenne 12) sekä sen toimeenpanoon liittyvä investointiohjelma, suunnitteluohjelma ja liikenneverkon strateginen tilannekuva määrittelevät ne liikenneinfrastruktuurin hankkeet, joiden pohjalta kansalliset talousarviovalmistelut tehdään. Hankepriorisointi tehdään puolustushallinnon ja liikenneviranomaisten yhteistyönä.

Yksityistieverkko palvelee kansalaisten ja elinkeinoelämän ohella myös mm. huoltovarmuutta. Yksityisteillä on myös liikenneverkon toimintavarmuuteen liittyvä rooli, kun teitä voidaan käyttää läpikulkuliikenteeseen sekä tarvittaessa varareitteinä. Vuoden 2023 alussa tullut valtioneuvoston määräaikainen asetus (2023-2025) korottaa yksityisteiden valtionavustuksen enimmäismäärää ja mahdollistaa tärkeimpien yksityistieyhteyksien ja siltojen korjaaminen sekä ylläpitämisen sellaisella tasolla, joka edesauttaa yksityistieverkon toimivuutta ja yksityisteiden eri käyttötarpeiden riittävää turvaamista.

Huoltovarmuuden näkökulmasta keskeinen hallinnonalan toiminnan kehittämistä tukeva taho on Huoltovarmuuskeskus. Huoltovarmuuskeskuksen Logistiikka 2030 sekä Digitaalinen turvallisuus 2030 – ohjelmat ovat keskeisiä. Liikenteen ja kuljetusten osalta vuonna 2022 Logistiikka 2030-ohjelmassa on tuotettu tietoa erityisesti meri- ja maakuljetuksista. Rautatiekuljetusten osalta on toteutettu selvityksiä liikennemuodon varautumisen kehittämiseksi. Lisäksi ohjelmassa on varmistettu infrastruktuuria erityisesti talvimerenkulun kannalta tärkeän kansallisen satelliittivastaanottokyvyn osalta.

Traficom on tehnyt vuoden 2022 lopussa selvityksen kriittisten palvelujen, toimintojen ja tuotannon riippuvuuksista Suomen ulkopuolella tuotetuista ICT-palveluista ja palveluntarjoajista. Selvityksellä kartoitettiin organisaatioiden ja yritysten varautumista kansainvälisiin verkkoyhteyksiin ja Suomen ulkopuolella tuotettuihin palveluihin liittyviin häiriöihin.

Logistiikka 2030 ohjelmassa vuonna 2023 keskeisiä kehityskohteita ovat kriittisen infrastruktuurin varautumisen vahvistaminen sekä kuljetusten jatkuvuutta varmistavat toimenpiteet.

Väylävirasto on toteuttanut vuoden 2022 aikana rataverkon kyberturvallisuusohjelman, jonka puitteissa pyritään vahvistamaan rataverkon kyber-resilienssiä.

Varautumisen kansainvälistä yhteistyötä tiivistetään Suomen ja Ruotsin välillä olemassa olevan yhteistyöasiakirjan pohjalta. Yhteistyömallin laajentamista muihin Skandinavian maihin selvitetään vuoden 2023 aikana. Yhteistyön painopisteenä vuodelle 2023 tulevat olemaan yhteisen liikennejärjestelmän

kantokyvyn mallintaminen laajamittaisessa Itämeren koskevassa kriisissä, johtamisen järjestelyt sekä tilannekuvatyön yhteensovittaminen.

Liikennepolttonesteiden säännöstelyyn liittyvien varautumissuunnitelmien päivittäminen tehtiin liikenne- ja viestintäministeriön toimeksiannosta Traficomien valmiuden ja varautumisen yhteistyöryhmässä keväällä 2022 (VN/28212/2020-SAAP-19). Suunnitelma valmisteluun osallistuivat myös polttonestepoolin ja jakeluyhtiöiden edustajat.

Hallinnonalalla on analysoitu kattavasti kuluneena vuonna kyberturvallisuuden tilannekuvaa. Uusi tuote on Kyberturvallisuuskeskuksen tuottama kyberturvallisuuden strateginen tilannekuva. Kyberturvallisuuden tilannekuvaa tuottaa Kyberturvallisuuskeskus.

Sosiaali- ja terveyssektori

Huoltovarmuuden ja varautumisen kysymyksissä tulee huomioida hyvinvointialueiden käynnistymisen myötä yhteistyön ja vastuiden uudelleen muotoutuminen.

Valmius toimia häiriötilanteissa rakennetaan normaalioloissa. Tämä edellyttää eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä myös alueilla. Henkistä kriisinkestävyyttä vahvistetaan esimerkiksi lisäämällä ihmisten kykyä selviytyä erilaisissa tilanteissa sekä tukemalla heitä henkilökohtaiseen varautumiseen häiriö- ja poikkeustilanteissa. Ollakseen kestäviä ulkopuolisille uhkille, organisaatioiden tulee vahvistaa kyvykkyyttään toimia yllättävissä tilanteissa ja toteuttaa riskien arviointia systemaattisesti ja säännöllisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tavoitteena on, että mahdollinen kansallista turvallisuutta uhkaava tilanne (pandemia, aseellinen konflikti, kyberhyökkäys, laajamittainen säteilyvaaratilanne tai muu näihin rinnastuva tapahtuma) hoidetaan niin, että sen haittavaikutus normaaliin toimintaan on mahdollisimman vähäinen ja että eri hallinnonalojen toimijat tukevat toisiaan mahdollisissa kriiseissä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisoituneet toimintaprosessit perustuvat vahvasti tietoon ja tiedon käsittelyyn, jolloin kyberturvallisuus on avainasemassa. Itse järjestelmien lisäksi on suojattava myös tieto, joita näissä järjestelmissä käytetään. Keskeiset varautumista koskevat toimenpiteet kohdistuvat hyvinvointialueiden ja niiden valmiuskeskusten tietojärjestelmien ja niiden turvallisuuden kehittämiseen sekä tiedon jakamiseen järjestelmien ja toimijoiden välillä.

Kysymykset:

Miten huoltovarmuuden aluetoiminta näyttäytyy jatkumona kansalliselle toiminnalle ja mitkä ovat mielestänne keskeiset haasteet:

1. Millaisena sektorikohtainen ohjaus ja toisaalta yhteistoiminta näkyvät alueilla?
2. Onko alueiden säädösohjaus huoltovarmuuden osalta riittävää ja riittävän selkeää?

3. Miten valmiutta toimia häiriötilanteissa on vahvistettu monitoimijaisessa yhteistyössä, erityisesti, miten yhteistyötä on tehty eri toimijoiden kanssa ml. järjestöt?
4. Miten alueellinen huoltovarmuus tulisi ottaa huomioon uudistettaessa valtioneuvoston päätöstä huoltovarmuuden tavoitteista verrattuna voimassa olevaan nykyiseen päätökseen (1048/2018)?
5. Tulisiko maakuntien turvallisuus- ja valmiustoimikuntien olla lakisääteisiä? Minkälaista ohjausta nämä foorumit mielestänne tarvitsevat?
6. Miten huoltovarmuuden kannalta turvataan keskeinen osaava työvoima alueilla sekä miten alueilla huoltovarmuudesta vastaavat organisaatiot tekisivät tiiviimpää yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa huoltovarmuuden kannalta keskeisen osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi?
7. Huoltovarmuusselonteon mukaan pk-yritykset tulisi nykyistä paremmin huomioida huoltovarmuustyössä. Pk-yritysten laajempi osallistuminen valtakunnalliseen toimintaan esimerkiksi poolitoiminnan kautta saattaa olla haastavaa, mutta alueilla tämä voisi toteutua helpommin. Millaisia mahdollisuuksia näette pk-yritysten osallistumisen kasvattamiselle alueellanne?